

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

Bakalářská práce

**Politické události v Československu roku 1968 a jejich odraz v
mezinárodním sportu**

Petra Hejlíková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Politické události v Československu roku 1968 a jejich odraz v
mezinárodním sportu**

Petra Hejlíková

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeská univerzita v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně za použití uvedených pramenů
a literatury

Plzeň, červenec 2015

.....

Děkuji PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za vedení bakalářské práce, užitečné poznámky a korekturu textu. Dále bych ráda poděkovala celé své rodině a přítelovi za podporu během celého studia a při psaní bakalářské práce.

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. SPORT A POLITIKA.....	9
2.1. VZTAHY MEZI POLITIKOU A SPORTEM.....	9
2.2. KOMUNISMUS VE SPORTU.....	10
3. ROK 1968 V ČESKOSLOVENSKÉ POLITICE.....	13
3.1. PRAŽSKÉ JARO.....	13
3.2. PŘÍPRAVA SSSR NA VOJENSKOU INTERVENCI DO ČSSR.....	15
3.3. DVA TISÍCE SLOV A 21. SRPNA 1968.....	19
4. OLYMPIJSKÉ HRY 1968 A MISTROVSTVÍ SVĚTA V HOKEJI 1969.....	22
4.1. OLYMPIJSKÉ HRY V GRENOBLU A MEXIKU V ROCE 1968.....	22
4.2. MISTROVSTVÍ SVĚTA V LEDNÍM HOKEJI V ROCE 1969.....	23
5. PŘEHLED SPORTOVNÍCH UDÁLOSTÍ Z LET 1968 A 1969 V DOBOVÉM TISKU.....	27
5.1. OLYMPIJSKÉ HRY V ROCE 1968 V DOBOVÉM TISKU.....	27
5.1.1. Zimní olympijské hry v Grenoblu.....	27
5.1.2. Letní olympijské hry v Mexiku.....	29
5.1.3. Rasové a politické nepokoje na olympijských hrách v Mexiku.....	31
5.1.4. Věra Čáslavská a konec olympijských her v Mexiku.....	32
5.2. MISTROVSTVÍ SVĚTA V HOKEJI V ROCE 1969 V DOBOVÉM TISKU.....	34
5.2.1. Vítězství Československa nad Sovětským svazem.....	34
5.2.2. Protisovětské demonstrace.....	35
6. JAK POPISUJÍ MÉDIA ÚTOK NA AEROFLOT A PROTISOVĚTSKÉ DEMONSTRACE ROKU 1969 DNES	39
7. ZÁVĚR.....	41
8. SEZNAM LITERATURY.....	43
9. RESUMÉ.....	45

1. ÚVOD

Rok 1968 přinesl Československu hodně změn. Na jaře tohoto roku vypadala situace z politického pohledu uvolněná, a to zejména s ohledem na personální změny ve vedení Komunistické strany Československa, a zdálo se, že se situace v zemi začíná pomalu měnit – demokratizovat. Poté ovšem přišel srpen 1968 a okupace země vojsky Varšavské smlouvy, po níž následovalo období tzv. normalizace. Normalizační období nezasahovalo pouze do politiky, ale také například do oblasti sportu, jenž mohl být silným nástrojem politiky, a politici společně se státní policií toho dokázali využít.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na roky 1968 a 1969 z politického i sportovního hlediska. Hlavním účelem výzkumu práce je zaměření se na to, jak se vzniklá politická situace v Československu odrazila ve vybraných mezinárodních sportovních událostech, a to konkrétně na olympijských hrách v roce 1968 a mistrovství světa v ledním hokeji v roce 1969. Dále je v práci pro určitou komparaci situace v Československu nastíněna politicko-sociální situace ve Spojených státech amerických, která se projevila právě na olympijských hrách v Mexiku v roce 1968.

Cílem předložené bakalářské práce je představit vztah mezi sportem a politikou, zejména to, jakým způsobem je sport politikou ovlivňován. Tento cíl práce bude prezentován na příkladu vztahu komunistického režimu, respektive odrazu politických událostí v Československu v letech 1968 a 1969 v mezinárodním sportu. V práci bude také interpretována prezentace politických a sportovních událostí v dobovém tisku a také to jak byl tisk v té době ovlivňován komunistickým režimem.

Bakalářská práce obsahuje sedm kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. První kapitola je úvodem celé práce, nastiňuje obsah a cíl práce.

Ve druhé kapitole se zaměřím na sport a politiku jako takovou a na jejich vzájemnou propojenost. Obecně budu popisovat, jak se vyvíjel sport v komunistických zemích a vzájemné vztahy mezi těmito odvětvími. Představení

vzájemné provázanosti komunismu a sportu je v kontextu práce, která se zabývá roky 1968 a 1969, velice důležité.

Vzhledem k zasazení zkoumaného tématu do širších souvislostí je ve třetí kapitole popsána politická situace v Československu na jaře a v létě 1968. Toto období z politického hlediska bylo velmi pestré, a proto je, kvůli kontextu a pochopení následných kapitol a témat, nezbytné se o něm zmínit.

Čtvrtá kapitola obsahuje stručný přehled olympijských her v Grenoblu a Mexiku, konaných v roce 1968 a popis mistrovství světa v hokeji v roce 1969. Tyto olympijské hry neměly pouze sportovní charakter, ale i politický, ať už jde o dění v Evropě nebo třeba v Americe. Zatímco na olympijských hrách v říjnu 1968 v Mexiku byly vidět přímo na stadionu různé protesty a malé demonstrace vůči politické a sociální situaci v zemi, následující mistrovství světa v hokeji mělo dohru hlavně po skončení celého mistrovství a mělo dohru také ve vedení celé Komunistické strany Československa.

Pátá kapitola je z hlediska mé práce nejdůležitější. V ní se zaměřím na to, jak byly tyto sportovní události popisované v dobovém tisku. Budou zde popsány jak některé sportovní výkony, tak i pronikání politiky do sportu. Ze sportovního i politického hlediska se budu zaměřovat zase na nejdůležitější sportovní události roku 1968 a 1969 a budu popisovat, jak se o těchto událostech referovalo v dobovém tisku.

V předposlední kapitole naznačím také to, jak jsou události, které se staly po mistrovství světa v hokeji 1969 popisovány dnes. Tady můžeme najít rozdílný popis událostí a je zde jasně vidět vliv cenzury na tehdejší tisk.

Sedmá kapitola je poslední kapitolou mé práce. Na závěr zanalyzuji celou práci a zhodnotím, jestli se mi podařilo správně vystihnout cíl práce.

O tomto období českých dějin (roce 1968 a 1969) byla napsaná celá řada publikací, ovšem nutno připomenout, že byly často zidealizované, jinak by nemohly, kvůli tvrdé cenzuře, která byla po roce 1968 nastolena a hlavně pak po březnu 1969, být vůbec vydány, a dokonce některé noviny musely zastavit svou činnost.

Ve své práci budu nejvíce čerpat z publikací historika Antonína Benčíka, zejména z knihy Operace Dunaj, internacionální vraždy pražského jara, která se zabývá nejen problematikou Pražského jara a politickou atmosférou v Československu i Sovětském Svazu, ale také zde autor představuje jednotlivé hlavní politiky a generály států Východního bloku.

Dále jsou pro mou bakalářskou práci důležité publikace zahraničních autorů, zejména knihy Arnda Krügra a Jamese Riordana The Politics of Sport in the 20th Century, a také publikace Johna Hobermana Sport and Political Ideology. Tyto publikace se zabývají vztahem mezi sportem a politikou obecně, ale také zde nalezneme kapitoly o vztahu sportu s komunismem, vlivu komunismu na sport i základy socialistického sportu, což jsou fakta, která jsou pro moji práci důležitá.

Ve čtvrté kapitole budu čerpat z publikace, Jana Kalouse ČSSR - okupanti, 4:3. Analýza jedné březnové noci, která popisuje chování československého lidu a státní bezpečnosti po vítězných utkáních našich hokejistů nad Sovětským svazem na hokejovém Mistrovství světa v roce 1969. V této kapitole také využiji knihu Jaroslava Kirchnera Dynastie Holíků, ve které je popsána situace po vítězství nad Sovětským svazem z pohledu hráče.

Ve své bakalářské práci budu nadále využívat články nejen z dobového tisku, ale i z dnešních médií. Z dobového tisku budu čerpat nejvíce informací z deníků Rudé právo a Pravda, z médií dnešní doby pak zejména z článků a pořadů České televize.

2. SPORT A POLITIKA

2.1. Vztahy mezi politikou a sportem

Fyzické aktivity jsou spjaty s lidským vývojem již od prahu lidské existence, v průběhu dějin měly mnoho společných prvků, ale i mnoho odlišných forem. „*Jejich stabilita na jedné straně a proměnlivost jejich forem na straně druhé jsou výrazem složitého vzájemného působení faktorů vycházejících jednak z jejich úzkého sepětí s lidským tělem a s lidskou psychikou, jednak s prostředím, v němž k nim docházelo, především s charakterem a strukturou lidské společnosti,*“ tvrdí Věra Olivová.¹ Vývoj fyzických aktivit a potažmo sportu prošel celou řadou obměn, ale celosvětový či organizovaný moderní sport se začal vytvářet až na přelomu 19. a 20. století. Tento proces je spjat zejména s vývojem společnosti, ekonomickou vyspělostí státu i jeho způsobu vedení politiky.

Vztah sportu a politické ideologie byl patrný již na olympijských hrách v roce 1936 v Berlíně, kde byl sport ovlivněn nacismem. Propojení politiky a sportu je stále patrné, avšak málokdy je přímo viděn důkaz, který prokáže propojenost těchto odvětví. Sportovní ideologie může být použita jako „reklama“ sloužící různým účelům, a ne vždy musí souviset s politikou, ovšem na profesionální úrovni sportu je více méně nástrojem politiky a někdy je obtížné rozeznat ideologie sportovní od politické. Stát, kultura i sociální zázemí může rozhodovat o tom, jestli se člověk dokáže ve sportu prosadit či nikoli.²

Sport ovšem nemusí být spjat pouze přímo s politikou, ale může do něj zasahovat také náboženství, národnost či rasové postoje, i když i tato hlediska se dříve nebo později dostanou i na politickou rovinu. V tomto smyslu může být příkladem situace Židů a Afroameričanů žijících ve Spojených státech amerických, kteří neměli dovoleno až do roku 1968 se účastnit velkých sportovních událostí, jako byly třeba olympijské hry, pod vlajkou Spojených

¹ OLIVOVÁ, Věra, *Lidé a hry*, Praha 1979, s. 549.

² KRÜGEL, Arnd, *The Politics of Sport in the 20th Century*. In: KRÜGEL, Arnd, RIORDAN, James (ed.), *Strength Through Joy: The Culture of Consent under Fascism, Nazism and Francoism*, London, New York 1999, s. 71; HOBEBMAN, John M., *Sport and Political Ideologie – Sport in the Age of Ideology*, Univerzity of Texas Press, Austin 1984, s. 1–2.

států.³ Porovnání americké ideologie sportu s ideologií totalitní společnosti je v daném ohledu obtížné, protože americký sport má ideologický obsah, který se nemusí vázat na žádné oficiální postavení, zatímco v totalitních státech se sportovci musí řídit politickou situací a ideologií daného státu.⁴

2.2. Komunismus ve sportu

Komunismus je jedna z ideologií, která byla a je se sportem provázána, již od jejího vzniku. Jelikož téma práce je zasazené do let 1968 a 1969, tak je důležité ukázat základní prvky komunistického vedení sportu a vyobrazení samotných sportovců.

Raná sovětská ideologie začínala jako revoluční či vizionářská, ale ve skutečnosti sport znehodnocovala. Komunistický sport měl být alternativou k „buržoazní“ sportovní politice, a tak ho také prezentovala a schvalovala v roce 1920 sportovní kultura Německa. *„Tyto hodnoty, které charakterizovaly idealistické rané období, ne zcela podlely masivnímu revisionismu pozdějších let,“* jak ve své knize uvedl Hoberman.⁵

Sport v komunistických zemích měl zejména politický a sociální význam ve vývoji komunistické společnosti. Byl zcela pod kontrolou státu a hrál velkou roli v sociálním systému. Všechny evropské komunistické státy čelily problémům politické stabilizace, hospodářského i sociálního vývoje a sport se jevil jako nejvhodnější faktor, který může být použit jako podpora pro budování silného národního státu, protože má široký význam pro mnoho odvětví společnosti.⁶

Dvěma základními rysy, kterými můžeme charakterizovat komunistický sportovní systém, je jeho centrální organizace a jeho použití pro konkrétní sociálně-politický cíl, což se zásadně liší od západních nekomunistických zemí, kde jsou podporovány agentury zapojené do sportu a sport je silně ovlivněn konkurenčními zájmy. Sport a politika jsou v komunistických zemích

³ RIORDAN, James, *The Politics of Sport in the 20th Century*. In: KRÜGEL, Arnd, RIORDAN, James (ed.), *The Impact of Communism on Sport*, London, New York 1999, s. 48.

⁴ HOBERTMAN, s. 2.

⁵ Tamtéž, s. 171.

⁶ RIORDAN, *The Politics of Sport*, s. 49–50.

neoddělitelné. Sportovní politiku řídí sportovní výbor a všechny sportovní svazy jsou závislé na konečném vyjádření vlády, která by ovšem měla dbát na omezení a předpisy. Například národní olympijské výbory jsou v rozporu s předpisy mezinárodního olympijského výboru a agentur, kontrolované sportovní komisí, už jen tím, že vláda rozhoduje o účasti svých sportovců na olympijských hrách, bez konzultace s národním olympijským výborem nebo kontrolní komisí.⁷ Už jen podle toho můžeme soudit, že v těchto zemích byl sport a stále je nástrojem politiky a samotní sportovci se museli přizpůsobit nařízením vlády, pokud chtěli v dané zemi sportovat. James Riordan v této souvislosti uvádí: „*Výhody v centrálním plánovaném systému shledávám zejména v účinnosti, soudržnosti a schopnost soustředit zdroje na vládu, aby se rozhodla, jaké jsou pro ni priority, například úspěch na olympijských hrách*“.⁸

S budováním nového komunistického národa je spjata také integrace nadnárodní populace do nového národního státu, tedy Sovětského svazu, který byl vícenárodní federací s více než 100 odlišnými národnostmi, které se snažil pomalu integrovat do jednoho velkého státu. Již za občanské války v roce 1920 organizoval sovětský režim první centrální asijské hry v Taškentu, kde poprvé v historii spolu soutěžili sportovci například z Uzbekistánu nebo Kazachstánu. Mnoho komunistický států vznikalo v období válek nebo těsně po nich, a proto sport v tomto období často hrál vojenskou roli. V pozdějších letech využíval komunistický režim sport jako integrační funkci konáním různých soutěží, festivalů či spartakiád. Cílem těchto akcí bylo stmelit „*přátelství sovětského lidu*“.⁹

Symbyly sportu byly v Sovětském svazu vidět všude – ideál fyzické zdatnosti byl symbolizován celou řadou soch sportovních postav, které byly k vidění v každém sovětském parku, obrovskými stadiony a sportovišti ve velkých městech. Sovětský sportovec byl vyobrazován jako houževnatý a plný elánu. Oproti americkým standardům byl sovětský program tvrdý a těžký a jejich sportovci svoji úlohu brali velmi vážně. Dle Hobermana se „*stalinistická*

⁷ RIORDAN, James, *Sports, Politics and Communism*, Manchester University Press 1991, s. 64.

⁸ Tamtéž, s. 65.

⁹ RIORDAN, *The Politics of Sport*, s. 50–51.

*sportovní kultura vyvinula v průmyslových společnostech sovětského bloku a všichni sdíleli základní sportovní doktrínu socialismu“.*¹⁰ Základem stalinistického sportu byla podpora hospodářské soutěže jako společensky užitečný způsob života.¹¹

Každá komunistická země má svoje sportovní programy založené na nacvičování sportovních kreačí a v rámci tohoto programu se zúčastní většina lidí. Takový je základ celého komunistického sportovního systému a cílem tohoto programu je získání všestranných dovedností, znalosti hygieny, první pomoci či civilní obrany, ale také to, aby fyzické cvičení bylo každodenní součástí života. Tento program byl dokonce v některých zemích osnovami pro výuku tělesné výchovy. Tento vzdělávací program převzala později také i Německá demokratická republika, jež se nechala inspirovat Sovětským svazem.¹²

Jak ve své publikaci uvádí James Riordan, v dnešní době je „*komunistická sportovní politika v Evropě již mrtvá. Přežívá jen v Číně, na Kubě a v Severní Koreji*“.¹³ Vztah mezi komunismem a sportem nebyl a není všude stejný a souvisí třeba i s národními prioritami a ekonomickou vyspělostí země, nicméně některé rozeznatelné podobnosti jsou stejné, jak v rozvinutých, tak i v méně vyspělých státech.¹⁴

¹⁰ HOBERTMAN, s. 191.

¹¹ Tamtéž, s. 190–191.

¹² RIORDAN, *Sports, Politics and Communism*, s. 71; RIORDAN, *The Politics of Sport*, s. 52.

¹³ RIORDAN, *The Politics of Sport*, s. 48.

¹⁴ Tamtéž.

3. ROK 1968 V ČESKOSLOVENSKÉ POLITICE

3.1. Pražské jaro

Již na začátku roku 1968 začalo uvolňování komunistického režimu v Československu. Proces, nazvaný Pražské jaro, začal již 5. ledna 1968 tím, že byl do čela komunistické strany dosazen Alexandr Dubček, který nastoupil na místo prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) po Antonínu Novotném.¹⁵

Základy tzv. socialistické revoluce byly položeny již nástupem Antonína Novotného do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Toto nové vedení se ujalo moci po Gottwaldově smrti a už při formování nové vlády se dopouštělo chyb. Tyto chyby měly také za následek, že poklesla Novotného autorita jak v KSČ, tak i v KSS, kde celá situace nakonec vyústila ke změně vedení strany. Celé tyto události vedly k tomu, že 8. prosince 1967 přijel do Československa nečekaně generální tajemník ÚV KSSS Leonid Iljič Brežněv, na neoficiální pozvání a naléhání Novotného, pod kterým se hroutil pomyslný trůn. Brežněv ve svém neoficiálním projevu doporučil počkat s dekulací funkcí,¹⁶ ovšem opozici a reformnímu hnutí komunistů i nekomunistů „šlo o to zbavit ho funkce, prvního tajemníka ÚV KSČ, neboť on a jeho stoupenci se stali hlavní překážkou pro řešení nazrálých problémů skutečnosti“.¹⁷ V lednu se tedy ujali moci ve straně Vasil Biľak a Alexander Dubček, který po odstoupení Novotného převzal funkci prvního tajemníka ÚV KSČ, a bylo přijato usnesení o vypracování Akčního programu,¹⁸ které fakticky odstartovalo proces Pražského jara.¹⁹

¹⁵ ČORNEJ, Petr, *Pražské jaro 1968, literatura – film – média*, Literární akademie Praha 2009, s. 11.

¹⁶ A. Novotný byl zároveň prezidentem, prvním tajemníkem ÚV KSČ, vrchním velitelem ČSLA, LM a předsedou NF.

¹⁷ BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“ Vojáci a Pražské jaro 1968, Studie a dokumenty*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1994, s. 12. K tomu podrobněji viz BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“ : vojáci a Pražské jaro 1968, Studie a dokumenty*.

¹⁸ Akční program byl hlavním dokumentem Pražského jara. Vycházel z analýzy minulých let a poznání příčiny hluboké krize společnosti, ze stalinistického pojetí socialismu a nutnosti překonávání těchto krizí, pro prosazení socialistické demokracie ve všech stránkách života v Československu a prosazování práva pro jednotlivce, ať už se jedná o svobodu projevu, shromažďování, volného pohybu atd.

¹⁹ BENČÍK, Antonín, DOMAŇSKÝ Josef, HÁJEK Jiří, KURAL Václav, MENCL Vojtěch, *Osm měsíců pražského jara 1968*, Praha 1991.

Alexandr Dubček byl členem předsednictva a tajemníkem ÚV KSS a prvním tajemníkem ÚV KSČ a také poslancem Slovenské národní rady.²⁰ Jeho dosazení do čela komunistické strany bylo veřejností ovšem vnímáno pouze v politické rovině. „Změna ve vedení komunistické strany prosté lidi nezajímala, protože věděli, že ji nemohou nijak ovlivnit. Papaláši nahoře se poprali o koryta. Hlavním komunistou se stal nějaký Slovák, o kterém nikdy neslyšeli“.²¹ Veřejnost tyto události začala plně vnímat až začátkem března, kdy zmizel generál Jan Šejna,²² a i v souvislosti s jeho zmizením byla omezena cenzura a hromadné sdělovací prostředky měly relativně volné ruce. „Byly to nesporně tisk, televize a rozhlas, které zásadně přispěly k urychlení i prohloubení demokratizačního procesu a k opětovnému formování občanské společnosti. Obnovování starých tradičních spolků, snahy o oživení po únoru 1948 zlikvidovaných politických stran, zejména sociální demokracie, i zakládání nových organizací byly jejím nejvlastnějším výrazem“.²³ Sám A. Dubček měl v plánu vypracovat program demokratických reforem, a to za pomoci lidí ve vedení, kteří by tento plán prezentovali veřejnosti. Své názory také sám veřejně pronesl na VII. sjezdu JZD začátkem února 1968, a také v projevu k 20. výročí vítězného února, a to v přítomnosti Brežněva, Gomulky, Kádara a dalších představitelů socialistických zemí. Především zdůrazňoval socialistickou revoluci, která by nás posunula dál, protože socialistická společnost, kterou jsme si vytvořily, je nejlepší půdou pro demokratičtější rozvoj socialistického státu a zdokonalování socialistického systému.²⁴ Poté vyšlo několik článků, které se postavily za demokratizaci veřejného života. Tato událost, společně se zmizením J. Šejny, jak již píše výše, znamenala uvolnění cenzury a uvědomění československé veřejnosti.²⁵

A možná i proto příprava největší vojenské akce od konce světové války, ke které mělo v ČSSR dojít, začala již několik dnů, či týdnů po té, co byl v lednu

²⁰ Životopis soudruha ALEXANDRA DUBČEKA, *Pravda*, 6. 1. 1968, s. 2.

²¹ PACNER, Karel, *Osudové okamžiky Československa*, Praha 1997, s. 381.

²² Jan Šejna – rodinný přítel A. Novotného. Předseda Hlavního výboru KSČ na MNO. Na plenárním zasedání ÚV KSČ, které probíhalo od prosince 1967 až do ledna 1968, se snažil všemožně zachránit postavení své i A. Novotného, za jehož vlády došlo ke sloučení funkcí prezidenta republiky a předsedy ÚV KSČ. O rozdělení těchto funkcí bylo rozhodnuto na lednovém zasedání ÚV KSČ.

²³ ČORNEJ, s. 11.

²⁴ Proslov Soudruha Alexandra Dubčeka, *Rudé právo*, 2. 2. 1968, s. 1–2.

²⁵ BENČÍK, *Operace Dunaj, aneb internacionální vražda Pražského jara*, Praha 2003, s. 19–21.

1968 Alexander Dubček zvolen do své funkce prvního tajemníka.²⁶ Můžeme tedy jen hádat, jestli blahopřejný telegram, ke zvolení A. Dubčekovi od Leonida Brežněva, který se nesl v přátelském duchu – „*Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu je pevně přesvědčen, že nynější vztahy bratrského upřímného přátelství mezi našimi stranami a zeměmi vycházejí z nerozborných zásad marxismu-leninismu a socialistického internacionalismu a budou i nadále upevňovat a rozvíjet v zájmu národů Československa a Sovětského svazu, v zájmu společného boje za naše společné velké ideály*“²⁷ – byl myšlen upřímně, nebo již v té době Brežněv chtěl pouze prázdnými slovy vyvolat v Československu pocit ideálů komunistické strany a pocit bezpečí. V dnešní době to můžeme brát jako výsměch, neboť už stejně věděl, že nic z toho se nestane, ovšem ještě v lednu 1968 nikoho v Československu ani nenapadlo, jak celý tento začínající proces může dopadnout.

3.2. Příprava SSSR na vojenskou intervenci do ČSSR

Jak bylo uvedeno výše, plánování vojenské akce začalo již v lednu, či únoru 1968, jako příprava na eventuální vojenskou intervenci proti Československu. Přípravou samotné akce bylo pověřeno několik specialistů Generálního štábu Sovětské armády v čele s generálporučíkem Ivanem Nikolajem a pobočníkem náčelníka štábu, maršálem M. V. Zacharovem. Do příprav operace Dunaj také zasáhla vojska NDR, Polska, Maďarska a Bulharska.

Pro SSSR mělo Československo velký vojenskostrategický význam, vzhledem k jeho poloze. ČSSR leželo přesně na hranici mezi dvěma velkými vojenskými uskupeními, NATO na západě a Varšavské smlouvy na východě. Společně s NDR tvořilo pomyslný trojúhelník, tedy kryt pro Sověty před možnou hrozbou. Československo mělo také nejvyspělejší průmysl ze všech socialistických zemí, a také proto nemohla sovětská vláda o takovéto území přijít. Již začátek roku 1968 byl na ČSSR vyvíjen nátlak ze strany Varšavských smluv na formulující se Dubčekovo reformní vedení, a to v podobě ozbrojeného

²⁶ Tamtéž, s. 21.

²⁷ Blahopřejný telegram prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ s. A. Dubčekovi, *Pravda*, 6. 1. 1968, s. 3.

zásahu nebo nabídkou na „internacionální“ vojenskou pomoc na zvládnutí nebezpečné kontrarevoluce.²⁸

První akcí proti reformnímu vývoji v Československu byla schůzka představitelů varšavské pětky s československou delegací v Drážďanech, v čele s Dubčekem, Černíkem, Bilákem a dalšími. Tato delegace přijela na schůzku v domnění, že se zde bude hovořit o ekonomických otázkách, ale již při příchodu na ně čekala početná sovětská generalita a německá armáda. Museli vyslechnout kritiku od všech pěti představitelů, ať už šlo o projevy svobody, kritiku chyb bývalého prvního tajemníka ÚV KSČ A. Novotného, a také jeho odstoupení z funkce prezidenta, volání po demokratizaci čs. života, příprava Akčního programu atd. Podle nich toto „*znamenal nástup pravicových antisocialistických a antisovětských sil, směřujících čs. vývoj ke kontrarevoluci a ke ztrátě vedoucí role KSČ v řízení společnosti*“.²⁹

Plánování operace „Dunaj“, jak byla již tato akce nazývána, začalo naplno 8. dubna 1968, tedy po skončení zasedání ÚV KSČ. Na tomto zasedání byli přítomni A. Dubček, O. Černík, J. Smrkovský, Š. Císař a A. Kapek a byl zde představen a přijat Akční program a jmenována nová vláda Československa. Dubček na sjezdu připomněl, že „*strana i naše společnost přišla do nového období, do nové politické situace, zrodily se nové podmínky, které musíme respektovat a brát je v úvahu pro další rozvinutí našeho vnitrostranického života a pro rozvoj naší socialistické společnosti*“.³⁰ I nadále se bude pokračovat v obrodném procesu, jehož hlavním iniciátorem byl ÚV KSČ, a rozvoji socialistické demokracie, i přes množství problémů, které se nahromadily a před kterými v této době stojíme.³¹

Již tři dny po skončení tohoto zasedání poslal Brežněv Dubčekovi přátelský dopis, ve kterém se otevřeně vyjadřoval o bratské nespokojenosti s vývojem v Československu a vyzýval Dubčeka k projevení jednoty a uzavření cesty revizionistům a protisocialistům k ovlivňování vývoje situace v ČSSR. Na

²⁸ BENČÍK, *Operace „Dunaj“ Vojáci a Pražské jaro*, s. 15–16.

²⁹ Tamtéž, s. 19.

³⁰ Z projevu soudruha ALEXANDRA DUBČEKA, *Rudé právo*, 9. 4. 1968, s. 1.

³¹ Tamtéž, s. 2.

plénu ÚV KSSS, které se konalo v tyto dny, se také řešila otázka událostí v ČSSR a ÚV potvrdil, „že je připraven učinit všechno nezbytné k tomu, aby se i dále upevňovala politická, ekonomická i vojenská síla socialistického společenství“.³²

Varšavská pětka se tedy dala do pohybu, aby byla schopna kdykoliv poskytnout „bratrskou pomoc“ Československu. Velitel Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy Ivan Ignatievič Jakubovskij objížděl NDR, Bulharsko a Polsko, kde de facto získal souhlas od Gomulky se zapojením se polské armády do příprav na plánovanou ozbrojenou intervenci v ČSSR, ale se svým návrhem toho, aby mohlo vedení Varšavské smlouvy disponovat dvěma československými divizemi, neuspěl. Čs. generál Martin Dzúr také odmítl, aby se původně plánované frontové cvičení, které mělo proběhnout na území Čs. v říjnu 1968, konalo – a to ve větším rozsahu – již v květnu. Naopak navrhl, aby se toto cvičení pro složitou vnitropolitickou situaci konalo až příští rok.

Na začátku května byla čs. delegace pozvána na oficiální návštěvu do Moskvy. Čs. delegace v sestavě Dubček, Biřák, Smrkovský, Černík byla uvítána vedoucí trojicí – Brežněv, Podgornij, Kosygin a dalšími členy politbyra, aby jednala o hospodářské spolupráci a případné možnosti získání půjčky od Sovětského svazu.³³ Od začátku však bylo jasné, že čs. vedení se ocitlo ve stejné situaci jako předtím v Drážďanech. Brežněv vyslovil svoji nespokojenost s vývojem v Československu a dožadoval se vysvětlení, jak hodlá vedení situaci řešit a jakou pomoc by mohla poskytnout Komunistická strana Sovětského svazu. Dubček podal rozsáhlá vysvětlení o kladech a záporech realizace Akčního programu, o situaci národního hospodářství atd. Smrkovský a Černík přidali zdůvodnění o nutnosti rehabilitace, zabývali se ekonomickou situací země a nutností přijmout právní normy pro život v ČSSR. „*Vystoupení Dubčeka, Smrkovského a Černíka se nesl v duchu obhajoby reformního procesu, i když řečníci přiznávali, že reformní proces, je provázen řadou negativních jevů a vzrůstajícími projevy antisocialismu. Shodně však uváděli a dokazovali, že čs.*

³² HOŘENÍ, Z., *Problémy o nichž se mluvílo na plénu ÚV KSSS*, Rudé právo, 12. 4. 1968, s. 7.

³³ Jednání o hospodářské spolupráci ČSSR – SSSR, *Rudé právo*, 5. 5. 1968, s. 1.

*stranické a státní vedení má podporu většiny lidu, situace je schopno zvládnout a odmítá použití administrativně-mocenských prostředků.*³⁴ Ovšem Brežněv prohlásil, že je velice nespokojený s čs. vývojem a se situací v KSČ, která si očividně není schopná poradit s touto situací, a že různé akce, postupy jiných stran a zakládání klubů směřuje k narušení pozice strany a vedení.³⁵

Jediná věc, která byla na této schůzce dohodnuta, bylo dřívější konání vojenského cvičení na území Československa, ke kterému nakonec čs. delegace svolila. Ovšem přesný datum nebyl určen. Jak se později ukázalo, schůzka stejně neměla žádný velký smysl, neboť poté co naše delegace odjela, v Kremlu pokračovalo spřádání plánů na vojenský zásah v ČSSR, protože nikdo, snad krom Bilaka, který se podle Brežněva vyjádřil v tom smyslu, že souhlasí se sovětskou kritikou Československa, ho nepřesvědčil o správném řešení dané situace, a dokonce obvinil Dubčeka, že zbavil komunistickou stranu vedení. A ještě ve stejný den Moskva svolala tajnou schůzi vedoucích představitelů Varšavské pětky: NDR, MLR, PLR a BLR.³⁶

Již 10. května překročily polsko-sovětské jednotky hranice nedaleko Těšína, kde právě probíhala manifestace u příležitosti 23. výročí osvobození ČSSR. Touto situací byl generál čs. armády velmi znepokojen a ihned informoval Dubčeka a Černíka, který požádal náčelníka generálního štábu generála Rusova o okamžité vysvětlení situace. Generál Hoch (PLR) i maršál Zacharov (SSSR) ujistřovali, že o nic nejde, že je to pouze součást plánovaného cvičení Varšavské pětky, a že ČSSR nemá nic podnikat. Ovšem v sovětském tisku se o tomto cvičení mluvilo jako o „tažení proti Československu“, což maršál Jakubovskij popřel a tvrdil, že čs. strana byla předem o tomto cvičení informována, což zveřejnilo následující den i Rudé právo, které napsalo, že u příležitosti oslav a československo-sovětského přátelství byla přítomna také

³⁴ BENČÍK, *Operace Dunaj*, s. 37.

³⁵ BENČÍK, *Operace „Dunaj“ Vojáci a Pražské jaro*, s. 26–27. Výsledky návštěvy naší delegace v Moskvě, *Rudé právo*, 7. 5. 1968, s. 1–2.

³⁶ BENČÍK, *Operace „Dunaj“ Vojáci a Pražské jaro*, s. 28.

delegace sovětské armády v čele s maršálem I. S. Koněvem, která také v rámci pobytu na čs. území navštívila útvar pohraniční stráže u Mariánských lázní.³⁷

Na konci května se čs. představitelé setkali s předsedou rady ministrů a členem politického byra ÚV KSSS A. N. Kosyginem na Pražském hradě. Podle slov členů naší vlády probíhaly veškeré rozhovory v přátelském duchu a pochopení sovětských představitelů pro dosavadní politický vývoj v Československu. Podle předsedy Národního shromáždění a člena ÚV KSČ J. Smrkovského, je ale vláda SSSR znepokojena z toho, aby vývoj v ČSSR nedošel tak daleko, aby neohrozil socialistický řád a svazek Varšavské smlouvy. Výrok, který generál Jepišev (SSSR) měl pronést na dubnovém zasedání ÚV KSSS, že je Sovětská armáda kdykoli připravena na svoji internacionální povinnost, popřel a společně se Smrkovským se ve společném rozhovoru takovéto zprávě smáli.³⁸

3.3. Dva tisíce slov a 21. srpna 1968

Manifest Dva tisíce slov, který sepsal československý spisovatel Ludvík Vaculík, zveřejnily 27. června 1968 Literární noviny. Hlavním cílem tohoto dokumentu, který vznikl na podnět Československé akademie věd, byl požadavek na změny poměrů v Československu. Manifest podepsalo přes sto tisíc lidí a mezi nimi i veřejné osobnosti jako Jiří Menzel, Karel Gott, nebo sportovci Věra Čáslavská a Emil Zátopek.

Dokument patřil všem občanům ČSSR a zabýval se poměry v Československu za posledních 20 let, z pohledu společnosti. Tento Manifest by se dal rozdělit na tři části. V první části dokumentu autor kritizoval ostře komunistickou vládu, ve druhé části se zabýval Akčním programem a vyjadřoval svůj souhlas s reformní politikou KSČ a v poslední části dokumentu přišlo spíše varování, že ještě není nic vyhráno a že rychle se tento stav může změnit, ať už

³⁷ Přátelství se sovětským lidem si nedáme nikdy narušit, *Rudé právo*, 11. 5. 1968, s. 1; Maršál I. S. Koněv mezi příslušníky armády, *Rudé právo*, 12. 5. 1968, s. 1.

³⁸ Setkání čs. představitelů se soudruhem A. N. Kosyginem, *Rudé právo*, 19. 5. 1968, s. 1; Prohloubení a posílení přátelských vztahů, *Rudé právo*, 20. 5. 1968, s. 1.

za pomoci vnitřních, tak i zahraničních sil, a tato předvídavost se později ukázala jako pravdivá.³⁹

Tento dokument zásadně změnil dosavadní běh událostí. Dokumentů tohoto rázu vyšlo v té době několik, ale až dokument Dva tisíce slov, který měl to nejlepší načasování a který shodou okolností vyšel den poté, co byla podle zákona zrušena cenzura, způsobil nejen v Československu poprask. „*V ten moment to bylo vnímáno jako jasné politické prohlášení, kdy byla vedení KSČ hozena rukavice. A zároveň byl zveřejněn v okamžiku, kdy se začali konat okresní konference KSČ, které volily delegáty na sjezd, který se měl konat v září.*“⁴⁰

Zveřejnění tohoto manifestu zvýšilo nátlak Sovětského svazu a Brežněv ho označil jako za kontrarevoluční dokument, který je jasným důkazem toho, že vedení KSČ nemá situaci v Československu plně pod kontrolou. Sověti tedy dokument naprosto odsoudili, a dokonce se stal hlavním impulzem mediální kampaně a velkého politického tlaku proti ČSSR. Několik historiků dokonce uvádí, že tento manifest nepřímou přiblížil sovětskou invazi, která proběhla necelé dva měsíce po zveřejnění Dva tisíce slov.⁴¹

Začátkem srpna 1968 dubčekovské vedení důsledně připravovalo podklady pro mimořádný XIV. sjezd KSČ, který se měl konat začátkem září a na kterém se mělo definitivně rozhodnout o plnění Akčního programu a o dalším postupu obrodného procesu. „*S jeho termínem se rychle blížil i moment, kdy domácí stoupenci brežněvovského vedení ztratí poslední pozice ve vedení KSČ.*“⁴²

Na dny 17. a 18. srpna bylo v Sovětském svazu svoláno narychlo mimořádné zasedání politického byra SSSR, kde bylo definitivně rozhodnuto o intervenci. Dne 20. srpna se konalo zasedání předsednictva ÚV KSČ, které se protáhlo dlouho do noci, protože měl být projednáván bod číslo 2 programu schůze, tedy „Zpráva o současné politické situaci v Československu“, a to vše na

³⁹ Dva tisíce slov stačilo ke komunistické hysterii, *Česká televize*, 27. 6. 2013. Dva tisíce slov, *Literární noviny*, 27. 6. 1968, s. 1.

⁴⁰ Dva tisíce slov stačilo ke komunistické hysterii: Doskočil Zdeněk, *Česká televize*, 27. 6. 2013.

⁴¹ Dva tisíce slov stačilo ke komunistické hysterii, *Česká televize*, 27. 6. 2013.

⁴² BENČÍK, Antonín, DOMAŇSKÝ, Josef, *21. srpna 1968*, Praha 1990, s. 16.

popud KSS, pro které byl tento bod klíčový⁴³ a chtěli při jeho projednávání vyvolat zásadní diskuzi. Tento bod se projednával až dlouho po 20. hodině a měl negativní výsledek. Biřak s ostatními „pučisty“ měl připravený tzv. „Provolání“ obsahující žádost vedení ČSSR o ozbrojenou pomoc spojenců Varšavské smlouvy, proti hrožící kontrarevoluci, které předsednictvo odhlasuje a které by se odvysílalo v Československém rozhlasu. Tímto měla být podána jistá legitimita intervenci a svědčí o tom i dopis předsedovi Rady bezpečnosti OSN, ve kterém sovětská vláda informovala, „že její vojska vstoupila na území ČSSR na žádost vlády tohoto státu, jež se obrátila ke spojeneckým vládám o pomoc, zahrnující i pomoc ozbrojenými silami, proti nebezpečí hrožícímu od zahraniční i domácí reakce socialistickému řádu a ústavnímu zřízení Československa“.⁴⁴

Samotná intervence proběhla v noci z 20. na 21. srpna 1968. Týž den o okupaci informovali noviny, které vydávaly zvláštní vydání a rozdávaly výtisky lidem v ulicích, i český rozhlas, který byl dokonce ruskými tanky ostřelován. Tímto dnem rozjásanost z Pražského jara a z uvolňování režimu skončila a začala normalizace, která se promítla jak do života obyčejných lidí, lidí pracujících v médiích i do života sportovců. Nadcházející olympijské hry i mistrovství světa v hokeji na jaře 1969 dostali nádech více politický než sportovní. Naši sportovci soutěžili za zemi, která je pod vlivem Sovětského svazu a jen na sportovišti si mohli být všichni rovni, nebo dokonce mohli čeští sportovci porazit ty sovětské, což bylo vnímáno jako velká satisfakce, nejen pro ně, ale i pro většinu lidí v zemi.

⁴³ V. Biřak již na schůzce 3. srpna v Bratislavě s vedením KSSS oznámil, že se chce rozejít se současným vedením KSČ a podal představitelům KSSS list, který obsahoval seznam lidí, kteří s ním souhlasí. V listě byla také nadnesena myšlenka o vojenské pomoci, která by pomohla plán uskutečnit. Prosili o odpověď do 19. srpna, aby již 20. srpna na výše zmiňované schůzi mohli tento bod projednat. Cílem Biřaka bylo obrátit se ještě ten den s výzvou na lid a otevřeně požádat Moskvu o vojenskou pomoc. Poté měla být 21. srpna zvoleno nové stranické vedení a nová vláda KSČ.

⁴⁴ BENČÍK, DOMAŇSKÝ, s. 20.

4. Olympijské hry 1968 a mistrovství světa v hokeji 1969

4.1. Olympijské hry v Grenoblu a Mexiku v roce 1968

V roce 1968 se konaly Zimní olympijské hry v Grenoblu ve Francii, ale také Letní olympijské hry v Ciudad de México v Mexiku. Do zimních her, konaných v únoru tohoto roku, ještě moc nezasáhla politická situace, která se odehrávala nejen v Československu, ale týkala se také ostatních evropských států, které byly spojené se Sovětským svazem. Ovšem letní hry, které se konaly v polovině října, tedy necelé 2 měsíce od okupace ČSSR vojsky Varšavské smlouvy, byly plně zasaženy politickými situacemi Evropy i Spojených států.

Olympijské hry jsou největším a nejrepresentativnějším setkáním těch nejlepších sportovců světa a také jediné možné setkání západu (v té době hlavně USA) a východu (tedy části Evropy pod sovětským vlivem). Není tedy záhadou, že právě na těchto hrách, které probíhaly v tak těžkém politickém období, se objevily antipolitické protesty hned od několika sportovců. Zatímco zimní hry v Grenoblu se mohly ještě nést na vlně Pražského jara, a tedy spíše v poklidném politickém duchu, o hrách, které se konaly o 8 měsíců později, se nedá hovořit jinak než o hrách, které jsou nejvíce v historii spojeny s politickými protesty samotných sportovců. Ale i na těchto hrách byly k vidění vynikající sportovní výkony a mnoho světových rekordů, které neměly politický, ale sportovní charakter. Jak ovšem píše ve své knize Hoberman: „*Ve skutečnosti je sport chápáný více pro jeho politický charakter, než pro jeho původní smysl.*“⁴⁵

Olympijský klid v Mexiku mohly také ohrožovat studentské nepokoje, které byly pro rok 1968 typické. Jen několik málo dní před zahájením her propukly v Mexiku a několik sportovců, kteří již přicestovali, mohli tyto nepokoje sledovat na vlastní oči. Nakonec došlo k dočasnému smíru, takže tímto nebyl běh her narušen. Ovšem i další potíže měli pořadatelé před zahájením. Otázkou byla účast československých sportovců, kteří nevěděli, jestli se po srpnové invazi budou moct her zúčastnit. Také účast sportovců z Jihoafrické

⁴⁵ HOBERMAN, s. 7.

republiky nebyla jistá a nakonec, kvůli panující nerovnoprávnosti bílého a černého obyvatelstva, se her tato země neúčastnila. I američtí sportovci černé pleti ze Spojených států nebyli spokojeni se svým postavením v Olympijském výboru, ale her se nakonec, poprvé v historii, zúčastnili.⁴⁶

4.2. Mistrovství světa v ledním hokeji v roce 1969

Mistrovství světa v ledním hokeji začalo až v půlce března roku 1969, tedy rok poté, co u nás zavládlo Pražské jaro. Situace v zemi byla ale natolik odlišná. Původně se mělo mistrovství konat v Československu, mimo jiné i proto, že v tomto roce slavil československý hokej 60 let. Po událostech v srpnu 1968 a díky složité vnitropolitické situaci se Československo vzdalo možnosti na pořádání mistrovství světa a tuto povinnost převzalo Švédsko a mistrovství se konalo ve Stockholmu.⁴⁷

Toto mistrovství se zapsalo do dějin Československa ne jako vítězné, přesto jako jedno z nejvíce důležitých. Ze sportovního hlediska by každý bral konečné třetí místo Československého týmu za dobré, ale ne za skvělé. Náboj českého týmu byl ale v něčem jiném. Naši hokejisté zvítězili 21. března nad hokejisty ze Sovětského svazu, což vyvolalo v čs. republice vlnu spontánních reakcí a oslav, ale až druhá výhra našich hokejistů, o týden později, vyvolala naprostou senzaci. Naši hokejisté „*pokořili nejen mistry světa, ale současně i reprezentanty okupační mocnosti. Takto zápasy zcela evidentně vnímali hokejisté i veřejnost*“.⁴⁸ Někteří naši hráči dokonce do utkání vstoupili s přelepenou hvězdou nad státním znakem, jako protisovětský symbol. I toto byl způsob určité politické provokace.⁴⁹

⁴⁶ POPPER, Jan, BŘEZINA, Jaroslav, KOHLMANN Čeněk, *Mexiko 68: 19. olympijské hry – 10. zimní olympijské hry, Grenoble*, Praha 1969.

⁴⁷ VYHLÍDAL, František, KŘÍŽ, František, *Kronika mistrovství světa v ledním hokeji 1920–2005*, Praha 2005, s. 142.

⁴⁸ KALOUS, Jan, *ČSSR – okupanti 4:3 Analýza jedné březnové noci*, In: *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*, Praha 2009, s. 24.

⁴⁹ KIRCHNER, Jaroslav, *Dynastie Holiků*, Praha 2006, s. 32.

Již po první výhře našich hokejistů se tisíce československých občanů⁵⁰ zúčastnilo oslav na Václavském náměstí. Ovšem po druhém vítězství oslavy zasáhly již celou republiku a oslav se účastnilo již okolo půl milionu lidí. Lidé spontánně vycházeli do ulic, skandovali a provolávali slávu hokejistům. „*Oslavy měly i politický podtext, jehož smysl byl protest proti přítomnosti cizích vojsk na území ČSSR.*“⁵¹ Někteří dokonce projevíli vzdor vůči okupantům různými nápisy a hesly, jako například „*My se Rusů nebojíme, v hokeji je porazíme a srpen jim oplátíme*“. Takto demonstroval svůj názor jeden fanoušek přímo na ledě.⁵² Po příjezdu hokejistů ze šampionátu je lidé vítali jako mistry světa a provolávali různá hesla. Ale hokejisté Sovětského svazu neměli také jednoduchou úlohu, byl na ně vyvíjen obrovský tlak, a možná i proto se na samotný zápas nebyli schopni plně koncentrovat a čs. týmu se konečně podařilo sověty porazit, a to dokonce dvakrát.⁵³

Jak se ukázalo, bezpečnostní složky nebyly na tuto situaci, která v naší zemi nastala vůbec připraveny. Veřejná bezpečnost (VB) byla většinou bezradná, ale jejich postupy se na různých místech velmi lišily. Někde brali protisovětské chování velmi vážně a někde, pokud toto chování bylo vůbec zaznamenáno, ho tolerovali. Přesto se tyto „oslavy“ neobešly bez zranění, a to v řadách Veřejné bezpečnosti, kdy jich při zákrocích proti občanům bylo zraněno sedmnáct.

Jen na Václavském náměstí se večer shromáždilo okolo 150 000 lidí. Davy byly i v okolních ulicích a vše monitorovali tajní policisté. Podle oficiální zprávy těchto policistů se prý před sovětskou leteckou společností Aeroflot shromáždila skupinka asi 4000 lidí a „*z neznámých důvodů rozbili dlažebními kostky výlohy a zdemolovali zařízení sovětských aerolinií*“.⁵⁴ Již v té chvíli zde prý zasahovali přivolaní policisté a snažili se zadržet hlavní viníky. Někteří lidé byli ostatními osvobozeni a utekli. Příslušníci Veřejné bezpečnosti se snažili zamezit dalším výtržnostem a několik jich bylo při tom zraněno. Údajně byl

⁵⁰ Rudé právo informovalo, že se sešlo okolo pětiset lidí. Podle agentury DPA jich bylo až dva tisíce. K tomu podrobněji viz článek WESTER, P.: Fantastický výkon. Rudé právo, 24. 3. 1969, s. 8.

⁵¹ VYHLÍDAL, KŘÍŽ, s. 143.

⁵² KALOUS, s. 24–25.

⁵³ KIRCHNER, s. 103.

⁵⁴ KALOUS, s. 27.

napaden i autobus VB a její příslušníci měli být napadáni i slovně. Vzniklá škoda letecké společnosti se měla pohybovat okolo milionu korun.⁵⁵

I v dalších městech se odehrávaly „oslavy“ vítězství. V Ústí nad Labem se sešlo kolem pěti tisíc lidí před budovou tamního sovětského velitelství, kde fanoušci oslavovali a skandovali výsledky zápasu.⁵⁶ Při tom bylo promáčkáno několik oken tím, jak se lidé přes sebe tlačili. Za této již vyhocené situace vyšli dva sověšší vojáci před velitelství a začali střílet do vzduchu v domnění, že se lidé leknu a utečou. Ale vyvolalo to zcela jiný efekt a lidé začali házet na budovu kameny a cihly a dokonce převraceli sověšské vozy, které následně i zapalovali, což již přimělo příslušníky VB k zásahu. Při této akci měli být zraněni 3 příslušníci VB. V jiném městě, Liberci, měli lidé vylézt na budovu radnice, zapálit a shodit dolů sověšskou vlajku. I v ostatních městech proběhly oslavy podobného charakteru, jako například v Teplicích, Mladé Boleslavi, Olomouci atd., kde většinou vše skončilo propíchanými gumami sověšských aut a rozbíjením oken kameny.⁵⁷

Dne 1. dubna 1969 zasedalo předsednictvo ÚV KSČ, aby projednalo vzniklou situaci. Předseda vlády O. Černík měl dočasně vyhlásit pohotovost VB a armády. Měly být také zrušeny některé sdělovací prostředky (např. Listy, Zítřek), které podle všeho pomáhaly šířit kontrarevoluční náladu v zemi, k čemuž prý přispěly i zahraniční noviny. Byly odsouzeny projevy vandalismu a urážky vůči Sověšskému svazu a mělo se i nadále pokračovat v politice normalizace vztahů se SSSR a eliminovat protisověšské síly. Prohlášení předsednictva také děkovalo Veřejné bezpečnosti za zvládnutí vzniklé situace a dodalo, že je nutné chytit a potrestat viníky těchto událostí.⁵⁸ Na tomto zasedání také „*předsednictvo ÚV KSČ s plnou vážností prohlašuje, že každý projev antisověšismu je namířen proti jednotě socialistických zemí, odporuje životním zájmům našeho lidu a splývá ve skutečnosti s antikomunismem, s protisocialistickým postupem. Budeme důsledně postupovat proti všemu, co by narušovalo naše těsné vztahy*

⁵⁵ Tamtéž, s. 26–27.

⁵⁶ První zápas ČSSR vyhrálo 2:0 a druhý 4:3.

⁵⁷ KALOUS, s. 27–29.

⁵⁸ Tamtéž, s. 34–35.

k sovětskému svazu, které jsme v akčním programu formulovali jako strategickou linii naší politiky“.⁵⁹

⁵⁹ Tamtéž, s. 34.

5. Přehled sportovních událostí z let 1968 a 1969 v dobovém tisku

Dobový tisk se sportovní tematikou zabíral pouze okrajově. Například nejrozšířenější deník Rudé právo referoval o sportovních událostech pouze na jedné straně, a to vždy jen krátkými sloupečky o několika sportovních událostech. Podobně informoval o sportu i deník Pravda. V dobovém tisku byla striktně oddělována politika od sportu a tato témata se jen málo kdy překrývala.

V roce 1968 a 1969 vycházel také týdeník Gól, který informoval veřejnost pouze o hokeji a fotbalu. Občas v jeho člancích byla narážka na politickou situaci v zemi, obzvláště při Mistrovství světa v hokeji, ale prioritou tohoto týdeníku byla hlavně přinášet informace o sportovních událostech a výsledcích. Na stránkách Gólu také můžeme najít různé rozhovory se sportovci, což v denících typu Pravda a Rudé právo není viděno skoro nikdy.

Ve své práci jsem tedy nejvíce čerpala z deníku Rudé právo,⁶⁰ poté také z novin Pravda⁶¹ a Zítřek. Rudé právo bylo nejrozšířenějším deníkem, a proto nejvíce informací čerpám z něj. Tyto informace jsou poté doplněny i Pravdou a také týdeníkem Gól.

Z dnešních sdělovacích prostředků, kterými také doplňuji informace k různým událostem, jsem nejvíce čerpala z tištěných článků České televize,⁶² která se právě o tematiku sport v politice zajímá asi nejvíce. Také jsem se nechala inspirovat dokumentem České televize Osudové okamžiky, který popisuje právě z dnešního pohledu situaci, která nastala po mistrovství světa v hokeji 1969.

5.1. Olympijské hry v roce 1968 v dobovém tisku

5.1.1. Zimní olympijské hry v Grenoblu

Na začátku února roku 1968 byly ve sportovní rubrice největším tématem Zimní olympijské hry v Grenoblu. Rudé právo psalo 2. února o českých sportovcích,

⁶⁰ Rudé právo 1/1968 2/1968, 4/1968, 5/1968, 6/1968, 10/1968, 3/1969, 4/1969.

⁶¹ Pravda 1/1968, 10/1968, 4/1969.

⁶² Česká televize 10/2008, 3/2009, 5/2012, 6/2013, 3/2014.

kteří již odcestovali do Grenoble, kde budou za 5 dní zahájeny olympijské hry, a také o hokejovém utkání mezi Československem a Kanadou, které bylo brané formou přípravy na ZOH a které naši hokejisté prohráli 2:4. Hokejová reprezentace odcestovala do dějiště her o den později. Dne 7. února již denní tisk informoval o zahájení olympijských her a o prvním zápasu československého hokejového týmu, který sehrál s Američany. Ačkoliv byl pro čs. reprezentaci vítězný, jejich výkon byl málo přesvědčivý. Zatímco Čechoslováci vyhráli nad Američany jen 5:1, Sovětský svaz porazil Finsko vysoko 8:0.⁶³

Zatímco čeští sportovci bojovali na X. zimních olympijských hrách, v Československém tisku se plnily stránky zprávami z jednání předsednictva ústředního výboru KSČ, přátelskými setkáními prvních tajemníků z řad komunistických vlád různých zemí či o válce ve Vietnamu. Sport měl i o olympijských hrách málo prostoru v tisku. Většinou jen informoval o výsledcích nebo o následujícím programu her, ale nikde nebyl například rozhovor se sportovcem nebo nějaké tzv. „okénko do historie“. Poslední strana Rudého práva musela pojmout jak události z olympijského turnaje, tak třeba výsledky druholigové hokejové ligy a také zde byl uveřejňován program divadel a pražských kin.⁶⁴

Československý tisk většinou informoval hlavně o čs. a sovětských sportovcích a také o známých sportovcích z jiných zemí, kteří byli favorité ve svých disciplínách, jako například o francouzském sjezdaři Killym, který vyhrál svůj závod o pouhých osm setin vteřiny. „*Francouzští příznivci sportu fandí na olympijských hrách především sjezdovým disciplínám. Mají proč. Tento sport je v celé zemi velmi oblíben a má svého „miláčka“ Jean Claude Killyho, držitele Světového poháru 1967.*“⁶⁵ Dne 12. února informovalo Rudé právo o první československé zlaté medaili ze Zimních olympijských her v historii, kterou vybojoval skokan na lyžích Raška.⁶⁶

⁶³ Málo přesvědčivý začátek, *Rudé právo*, 7. 2. 1968, s. 8.

⁶⁴ Srv. *Rudé právo*, 3.–15. 2. 1968.

⁶⁵ Killy splnil naděje, *Rudé právo*, 10. 2. 1968, s. 10.

⁶⁶ Triumf Rašky na můstku v Autrans, *Rudé právo*, 12. 2. 1968, s. 4.

Největším tématem ale pro čs. novináře byly hokejové zápasy. Po pěti vítězstvích českoslovenští hokejisté prohráli s Kanadou, zatímco sovětská sborná porazila Švédsko a zůstala jako jediná neporažená až do zápasu s čs. hokejisty, kdy prohrála 5:4. V utkáních se Sověty byl vždy zvláštní náboj a vždy chtěli být českoslovenští hokejisté lepší, ovšem politická situace v zemi nebyla ještě natolik vyhrocená, aby se toto vítězství nějak výrazně přesunulo i na tuto rovinu, jak tomu bylo o rok později na mistrovství světa v ledním hokeji, kdy už jasně tyto zápasy měly politický podtext. Ale i o tomto zápasu referoval tisk jako o nečekaném vítězství našich hokejistů a neustále pochleboval těm sovětským. *„Sovětské hráči jsou výborným a velmi zkušeným celkem a snažili se strhnout iniciativu na svoji stranu. Neuspěli však tak, jak si jistě přáli a o co se snažili.“*⁶⁷ Ale o dva dny později již bylo jasné, že Sovětský svaz získá zlatou medaili, protože tehdejší systém nebyl vyřazovací, tedy systém play-off, ale hrál každý s každým a kdo měl nejvíce bodů, ten vyhrál. Čs. hokejisté poslední zápas remizovali se Švédy a výběr sovětského svazu vyhrál vysoko nad Kanadou 5:0. Českoslovenští hokejisté tedy získali stříbrné medaile a skončili těsně o bod za Sovětským svazem. Těžko jen hádat jaká by byla situace, kdyby skončili naši hokejisté před těmi sovětskými, zda by to již v té době vyvolalo nějaké politické reakce či nikoli. Situace v zemi se již začínala pomalu vymykat sovětské kontrole, a tak by i možná toto vítězství mohlo posunout události a vyprovokovat sovětský svaz k rychlejší reakci.

5.1.2. Letní olympijské hry v Mexiku

Zato v říjnu, při Letních olympijských hrách v Mexiku, byla situace v Československu už zcela odlišná. Po srpnové sovětské invazi začalo období normalizace. Rudé právo v té době každý den referovalo o přátelství se Sovětským svazem o nutnosti zlepšování naší socialistické společnosti a organizačního uspořádání aparátu ÚV KSČ. *„Jejím úkolem je stanovit funkční uspořádání aparátu ÚV KSČ a zpracovat z hlediska jednoty a akceschopnosti celé strany na základě zkušeností polednového vývoje a současných podmínek*

⁶⁷ Nečekané vítězství na SSSR opět otevřelo cestu, *Rudé právo*, 16. 2. 1968, s. 16.

zásady činnosti vrcholného stranického řízení podstatněji a výrazněji působilo ke sjednocování celé strany, komunistů na všech úsecích a na všech stupních stranické výstavby.“⁶⁸

I Letní olympijské hry konané v Mexiku zabíraly v tisku pouze poslední stránku novin společně s ostatními sportovními výsledky a událostmi. Největší nadějí pro československý sport byla účast Věry Čáslavské v gymnastických soutěžích. O Věru Čáslavskou se zajímali nejen čs. novináři, ale i ti zahraniční a ne zcela jen kvůli jejím sportovním výsledkům, ale i kvůli jejímu postoji k politické situaci v zemi. „*Mexické listy se ještě jednou vracejí k tiskové konferenci, kterou poskytla Věra Čáslavská. Místnost, která je pro tyto konference v olympijské vesnici určena, byla přeplněna k prasknutí, zajímavá byla účast zejména našich kolegů ze socialistických zemí, někteří domácí novináři měli asi zřejmě také málo co dělat se sportem, neboť jakmile se jim dostalo odpovědi na některé trochu provokativní otázky, místnost opustili, neboť – o gymnastice jako takové, o jejích výhledech v olympijském závodě, je již zřejmě nezajímalo.*“⁶⁹ Je tedy jasné, že i před zahájením olympijských her se události v Československu přelévaly do sportovní tematiky a byly vyhledávaným tématem zahraničních novinářů. Ti novináři ze socialistických zemí se samozřejmě na toto téma nesměli ptát, i kdyby je to sebevíce zajímalo, protože Rudé právo vydával orgán ÚV KSČ, tedy byl pod největší cenzurou.

S přicházejícími olympijskými hrami se také ukazovala možnost pořádání některých dalších olympijských her v Československu. Realizace této představy sebou přinášela politický a ekonomický zisk, protože po celou dobu příprav stojí město i stát v zájmu světové veřejnosti, referuje o jeho historii a možnostech, což má vliv na politický a hospodářský rozvoj společnosti. I tyto úvahy dokazují, že sport a politika jsou nepřímo propojené.⁷⁰

Dne 12. října byly oficiálně zahájeny, slavnostním ceremoniálem a zažehnutím olympijského ohně, který bude celou těch několik dní plápolat nad hlavním stadionem, XIX. letní olympijské hry. Slavnostního zahájení se zúčastní

⁶⁸ Komuniké ze sekretariátu ÚV KSČ, *Rudé právo*, 4. 10. 1968, s. 1.

⁶⁹ Čáslavská na roztrhání, *Rudé právo*, 9. 10. 1968, s. 8.

⁷⁰ Výzva k velikosti, *Zitřek*, 10. 1968, s. 5.

celá řada sportovců i jiných osobností jako třeba prezident Mexika. Alexandr Dubček poslal povzbuzující dopis našim sportovcům, kde uvedl, že hlavní ideou sportovního klání je upevnění přátelství mezi národy a zároveň také dobrá reprezentace socialistického Československa a jejich úspěch „*bude přínosem úsilí všeho našeho lidu o naplnění velkých idejí socialismu, k prohloubení jednoty obou našich národů ...*“.⁷¹ Sportovci mu vzápětí odpověděli, že si velice cení jeho podpory a že se pokusí jeho a lid v čs. nezklamat.⁷²

První medaili pro československé barvy vybojoval diskař Ludvík Daněk, ale největší československou nadějí na získání zlaté medaile byla Věra Čáslavská. Ta ovšem začínala svoji soutěž až ke konci her, a tak první zlatou medaili vybojovala výškařka Miloslava Rezková.

5.1.3. Rasové a politické nepokoje na olympijských hrách v Mexiku

Šestý den olympijských her se poprvé výrazněji objevily politické a rasové protesty. Tyto protesty se staly jedním z nejkontroverznějších okamžiků olympijské historie. Afroameričtí atleti Carlos a Smith, po vystoupení na stupně vítězů, při státní hymně, zdvihli ruce zaťaté v pěst v černých rukavicích nad hlavu, což symbolizovalo podporu černošskému hnutí Black Power a všem diskriminovaným Afroameričanům ve Spojených státech. Na sobě měli další věci, které symbolizovaly mír, hrdost a oběti otroctví a rasismu.⁷³ „*Američtí sprinteri Smith a Carlos byli rozhodnutím olympijského výboru USA diskvalifikováni na neurčito a vypovězeni s okamžitou platností z olympijské vesnice.*“⁷⁴ Dále se Olympijský výbor USA omluvil MOV a mexickému organizačnímu výboru za nezdvořilé chování svých dvou členů a porušení olympijského tradičního ceremoniálu.⁷⁵

Čin amerických sprinterů na 200 metrů měl dohru i v dalších dnech. Americká ženská štafeta plně podpořila tyto atlety, stejně tak jako i ostatní černí sportovci, a to nejen američtí. Při tiskové konferenci prohlásili, že jsou s oběma

⁷¹ Dopis prvního tajemníka ÚV KSČ československým olympionikům, *Pravda*, 11. 10. 1968, s. 1.

⁷² Dnes budou zahájeny XIX. letní hry, Dopis olympioniků A. Dubčekovi, *Rudé právo*, 12. 10. 1968, s. 8.

⁷³ Protest atletů se sevřenými pěstmi v Mexiku šokoval svět, *Česká televize*, 16. 10. 2008.

⁷⁴ Carlos a Smith vypovězeni, *Rudé právo*, 19. 10. 1968, s. 8.

⁷⁵ Tamtéž.

atlety naprosto solidární a dokonce, že jsou na ně hrdí. Toto gesto za lidská práva černošského obyvatelstva vyvolalo vlnu rozruchu. Lze podle chování Olympijského výboru Spojených států amerických soudit, že jsou jim černoši dobří pouze na sbírání medailí, vezmeme-li v potaz, že většinu zlatých medailí pro ně vybojovali právě oni. Americká média tento čin velmi propírala a rodinám těchto sportovců dokonce chodily výhružné dopisy.⁷⁶ Politicko-sociální problémy vnímali tedy i sportovci z ostatních zemí, nejen sportovci z východní Evropy.

Nejočekávanější soutěže pro Československo přišly až ke konci olympijských her, a to soubor čs. a sovětských gymnastek. Výhru čs. gymnastek v čele s Věrou Čáslavskou před největšími konkurentkami ze SSSR mnoho lidí vnímalo jako prestiž a takové malé vítězství alespoň na té sportovní rovině. Věra Čáslavská nakonec vybojovala tři zlaté a jednu stříbrnou medaili a nechala se slyšet, že medaile vybojovala pro své oblíbené politiky.⁷⁷ O tichém protestu Věry Čáslavské neinformovaly u nás žádné dobové noviny, i když to bylo gesto docela názorné a vše vypovídající. Čáslavská na stupních vítězů odvrátila hlavu od sovětské vlajky na protest proti okupaci ze srpna. „*Byla jsem ráda, že naši lidé mohou prostřednictvím sportu zase pozvednout hlavu.*“⁷⁸ Poté také prohlásila: „*V Mexiku končí moje sportovní cesta, pro mne osobně krásná a čímsi čistá. Jestliže pád z bradel v Tokiu byl mou malou osobní tragédií, pak vítězství v Mexiku nemohlo nic změnit na naší tragédii národní.*“⁷⁹

5.1.4. Věra Čáslavská a konec olympijských her v Mexiku

Věra Čáslavská udává ve své autobiografii, že politikou nežila,⁸⁰ ale samozřejmě se, jako každý jiný, o politiku zajímala, a proto také podepsala manifest Dva tisíce slov. Jako ostatní signatáři tohoto manifestu i ona se dostala na seznam nepřátel režimu, i když její důvod podpisu byl daleko prostší – toužila po svobodě, a tak intuitivně a nezáměrně manifest podepsala. Jak sama říká, nejvíce

⁷⁶ Protest atletů se sevřenými pěstmi v Mexiku šokoval svět, *Česká televize*, 16. 10. 2008. K aféře Smith a Carlos srv. *Rudé právo*, 22. 10. 1968, s. 8; Sympatie pro Smitha a Carlose, *Pravda*, 21. 10. 1968, s. 4.

⁷⁷ Pro prezidenta republiky Svobodu, A. Dubčeka, Smrkovského a Černíka. *Více v Rudém právu*, 28. 10. 1968, s. 8.

⁷⁸ Nejsem negr. Kontroverzní gesto olympijského šampióna obletělo svět, *LIDOVKY*, 16. 10. 2014.

⁷⁹ Čáslavská: Zlatá šedesátá ve stínu tragédie, *Česká televize*, 3. 5. 2012.

⁸⁰ KOSATÍK, Pavel, *Věra Čáslavská, život na Olympu*, Praha 2012, s. 77.

jí záleželo na tom, aby na hradě byli lidé, kterým může důvěřovat, a zdálo se jí, že tam právě jsou.

Když nastala okupace, Čáslavská byla právě na soustředění s dalšími gymnastkami. Jako signatářka manifestu se musela asi pět dní ukrývat, a v té chvíli se nejevila tak vzdáleně možnost, že Československo vůbec nevyšle sportovce na olympijské hry do Mexika. V Moskvě se ovšem dohodli, že neúčast takové sportovkyně jako je Čáslavská, nepůjde přehlédnout a jednoduše vysvětlit, tak byl na hry do Mexika nakonec poslán tým v původním složení.⁸¹

I Věra brala cestu do Mexika a vítězství nad Sovětkami jako velkou prestiž. Samotní politici, především Smrkovský, jí při odletu popřáli hodně štěstí a dodali, že oni nahoře vítězit neumí, ale když to dokáže ona dole, bude mít jejich obdiv.⁸²

Olympijské hry skončily 27. října. O dva dny později přiletěli do Prahy poslední sportovci a také vedoucí československé výpravy v čele s předsedou ÚV KSČ dr. Bosákem, který se těšil z velkých úspěchů čs. sportovců a nezapomněl podotknout, že je velmi reálné, aby se hry v roce 1980 konaly také v Československu. Tisk také, ale pouze na okraj, informoval o třech sportovcích, kteří již domů nepřiletěli, ale oddělili se od české výpravy a zůstali někde v cizině.⁸³ Příští hry se měli konat v sousední NSR, a to slibovalo větší účast čs. sportovců, asi také proto, že se kvůli poloze NSR, čs. vláda nemusela obávat emigrace sportovců, jak tomu bylo tady v Mexiku.

Po skončení olympijského turnaje se stále zahraniční i české noviny stále zaobíraly „černošským“ protestem Smitha a Carlose. Rudé právo přineslo článek o této události doplněný reakcí západního tisku. Černí atleti se nechali slyšet, že jediný plus pro ně je, že vybojovali pro USA zlatou medaili, ale že jinak zůstávají stále negry a žijí ve stínu bílých obyvatel.⁸⁴ I v USA nebyla tedy situace v sociální rovině ideální.

⁸¹ Tamtéž, s. 77–85.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Poslední doma, *Rudé právo*, 30. 10. 1968, s. 8.

⁸⁴ Tady vás obslouží olympijský vítěz, Černý protest, *Rudé právo*, 31. 10. 1968, s. 8.

5.2. Mistrovství světa v hokeji v roce 1969 v dobovém tisku

5.2.1. Vítězství Československa nad Sovětským svazem

Dne 15. března začalo mistrovství světa v ledním hokeji konané nakonec ve Švédsku. Hned první zápas vyhrál tým Československa nad Kanadou 6:1, což bylo žádoucí a očekávané vítězství. Další vítězství čs. týmu přinesl hned druhý den šampionátu, a to výhrou nad USA 8:3. Sovětský svaz, který na úvod porazil Spojené státy jasně 17:2, ve druhém zápase, který hrál se Švédskem, se musel obávat o výsledek, ale nakonec přece jen zvítězil 4:2.⁸⁵

Do zápasu Československa se SSSR, vstupovali čs. hokejisté s jednou porážkou, kterou utrpěli od Švédů, zatímco Sovětský svaz byl dosud neporažen. Zápas mezi těmito týmy se odehrál 21. března a Československo porazilo SSSR 2:0, ovšem byl to pouze první krok. Tisk pěl chválu na soupeře, ale také hodně vyzdvihoval výkon našeho týmu. *„Jejich mottem bylo, za žádnou cenu nedopustit, aby soupeř zapnul na plné obrátky svůj kombinační stroj, dokonale promazaný maximálním tréninkem.“*⁸⁶

Českoslovenští hokejisté si moc dobře uvědomovali, že tentokrát má hokejové střetnutí se Sovětským svazem i jiný náboj než ten sportovní. *„Věděli to i naši hokejisté. Bylo úplně zbytečné jim připomínat, že tentokrát je situace jiná. Že nemusí vyhrát, ale že musí vidět, jak a zač hrají.“*⁸⁷ Ale i sovětské hráči pocítovali před druhým utkáním jistou nervozitu, kterou jim do žil vlily hlavně instrukce od sovětského velvyslance ve Švédsku, který je nabádal, aby na ledě za žádnou cenu nevyvolávali jakýkoliv konflikt či incident, který by mohl poškodit jméno SSSR ve Švédsku i v dalších zemích Evropy. Nejspíš i toto „přání“ sovětského velvyslance svázalo sborné nohy a na ledě již nebyli tak odvážní tak jako jindy a plně si uvědomovali tu politickou, mimosportovní příchut' utkání.⁸⁸

Druhý zápas nad Sovětským svazem, hraný přesně o týden později, vyhráli zase čs. hokejisté, tentokrát 4:3. Po skončení tohoto střetnutí vyšlo

⁸⁵ Úspěšné zahájení čs. hokejistů ve Stockholmu, *Rudé právo*, 17. 3. 1969, s. 6.

⁸⁶ Z mistrů světa hokejový čaj, *Rudé právo*, 22. 3. 1969, s. 8.

⁸⁷ RÝPAL, Pavel, ...a co na to, *Gól*, 27. 3. 1969, s. 1.

⁸⁸ Tamtéž.

mnoho lidí do ulic, v rukou státní vlajky. Hlavním cílem bylo Václavské náměstí, kde se sešlo podle Rudého práva až na sto padesát tisíc občanů. Podobná situace byla také v Bratislavě a dalších městech Československa.⁸⁹ Noviny Pravda dokonce věnovaly půl titulní stránky hokejovým událostem a ohlasům z ostatních metropolí Evropy. Ve Vídni o čs. vítězství psali, že jde o velkou senzaci a byl to velmi dramatický hokej. Přidávali se i ohlasy z Bukurešti a dalších měst.⁹⁰

5.2.2. Protisovětské demonstrace

O oslavách vítězství a následných „protisovětských“ událostech informovalo Rudé právo až 31. března, kdy přineslo vyjádření čs. vlády k těmto událostem. Československá vláda prohlásila, že má pochopení k takovým oslavám, které jsou způsobené živelnou radostí, a jedná se o srdečné projevy radosti a při kterých bývá často porušen veřejný pořádek či noční klid. Ale při těchto oslavách *„byla porušena pravidla občanského soužití. I ustanovení čs. právního řádu. Neslučuje se s důstojností občana státu, který má ve světě pověst státu kulturního, aby projevoval při jakékoliv příležitosti, a tím spíše při příležitosti sportovní, své uspokojení snižováním příslušníků druhých národů nebo dokonce jejich urážením“*.⁹¹ Vláda také konstatovala, že zaznamenala projevy vandalství a výtržnictví, které byly namířeny zejména proti institucím a budovám Sovětského svazu. Tyto politicky motivované činy, jsou v protikladu s morálním smyslem projevů sportovní hrdosti, a tak zde musela dokonce zasahovat Veřejná bezpečnost. Několik jejích příslušníků bylo dokonce zraněno a někteří i těžce. Vláda tyto činy odsoudila a vyzvala občany, aby se již takovéto výtržnosti neopakovaly.⁹²

Až o den později se tisk snažil dopodrobna vylíčit události, které se po hokejovém zápase odehrály. Informoval především o výtržnostech okolo Václavského náměstí, kde za stálého houkání projížděly stovky aut. Domy i výkladní skříně byly popsány různými hesly a nápisy. Ale nejvíce se hovořilo o

⁸⁹ Vítězství..., *Rudé právo*, 29. 3. 1969, s. 8.

⁹⁰ 4:3 v ohlasech a komentářích, *Pravda*, 31. 3. 1969, s. 1.

⁹¹ Vláda ČSR k událostem v noci ze dne 28. na 29. března 1969, 31. 3. 1969, *Rudé právo*, s. 1.

⁹² Tamtéž, s. 1–2.

poničení výloh Aeroflotu a Rudé právo přineslo i informace, že bylo poničeno vnitřní vybavení společnosti, jako administrativní zařízení, osvětlovací tělesa a spálen nábytek, či makety letadel. Stěny byly následně pomalovány urážlivými hesly. Při zásahu VB na této demonstraci, bylo několik jejích příslušníků zraněno dlažebními kostkami a tyčemi. Dále byl veřejný pořádek narušen v dalších městech republiky – Mladé Boleslavi, Ústí nad Labem, Liberci atd. „*VB bude i napříště proti podobným jevům rázně zakročovat a nedovolí narušovat veřejný pořádek a normalizační proces v naší vlasti,*“ napsalo Rudé právo.⁹³ A vláda ČSR také dodala, že se bude snažit odhalit viníky těchto přestupků a spoléhá také na pomoc veřejnosti, která se jistě nebude ztotožňovat, alespoň její převážná část, s těmito činy a pomůže Veřejné bezpečnosti chránit pořádek a osobní bezpečnost.

5.2.3 Zahraniční tisk k událostem v Československu a postoj Československé vlády

Zahraniční tisk se také zajímal o tyto události. Moskevská „Pravda“ psala, že události těchto dní svědčí o zostření politické situace v Československu způsobené antisovětskými silami. Výhra hokejistů byla využita pro vystupňování nacionalistických vášní. Podle „Pravdy“ vzbuzuje údiv, že již po prvním vzájemném utkání proti těmto nebezpečným jevům nevystoupilo vedení KSČ. Není tedy divu, že druhý úspěch čs. hokejistů nad Sověty, mohly pravicové síly použít jako důvod pro novou politickou provokaci. „*Zápasy sovětského a československého mužstva byly využity pravicovými a kontrarevolučními živly, aby podnítily nacionalistickou psychózu a politickou dezorientaci zaostalé části obyvatelstva.*“⁹⁴ Dále se v sovětské „Pravdě“ objevil názor, že tyto provokační akce řídí jistí lidé. Pod jejich vedením se shromažďovali lidé z okrajových měst a byli voženi autobusy do centra měst. Sportovní tradice byla v ČSSR poskvrněna nacionalisty a jen se ukázalo, do jaké hloubky jsou ochotni jít v boji proti socialismu.⁹⁵

⁹³ Ministerstvo vnitra ČSR k událostem z 28. a 29. března, *Rudé právo*, 1. 4. 1969, s. 1–2.

⁹⁴ Přečetli jsme za vás v zahraničním tisku, *Pravda*, 1. 4. 1969, s. 2.

⁹⁵ Tamtéž.

Dne 1. dubna se konalo mimořádné zasedání předsednictva ÚV KSČ v souvislosti se současnou politickou situací. Jednoznačně se shodlo, že v noci z 28. na 29. března došlo k výtržnostem, které hrubě narušují československé zákony a veřejný pořádek. Takovéto činy poškozují dobré jméno a zájmy státu a jsou v rozporu se sovětskými cíli strany i lidu. Aby již k takovýmto akcím nedocházelo, je nutné normalizovat vztahy se Sovětským svazem a s ostatními sovětskými zeměmi a nadále znemožnit další pokusy antisovětských sil v působení a narušování politické situace. Tyto požadavky se shledaly s podporou ve straně a následně se budou také realizovat. Dále se také vláda shodla, že bude tvrdě postupovat proti všem, kteří se dopustí antisovětismu nebo projevu, který bude namířen proti socialistickým zemím a také proti jakémukoli projevu antikomunismu, protože jak velmi zdůraznila, je v jejich životním zájmu udržet spojenectví se socialistickými zeměmi a být součástí Varšavské smlouvy. Vedení komunistické strany zároveň prohlásilo, že nadále bude uplatňovat svoji vedoucí úlohu, která je nezbytná a která hájí zájmy pracujících a dělnické třídy. Předsednictvo ÚV KSČ se rozhodlo zaujmout pevný politický postoj vůči podobným akcím, které jsou namířené proti sovětským silám, a zdůraznilo nutnost potrestání organizátorů protizákonných akcí, které se odehrály po vítězství našich hokejistů z 28. na 29. března. Dne 2. dubna dokonce přijeli do Československa sovětsští představitelé – ministr obrany A. Grečko a náměstek ministra sociálních věcí A. Semjonov, kteří byli na Pražském hradě přivítáni našimi nejvyššími představiteli a společně budou hovořit o československo-sovětských vztazích.⁹⁶

Události, které se staly po vítězných hokejových zápasech se Sověty, měly tedy velkou politickou dohru. Scházeli se kvůli nim nejvyšší představitelé naší země a jejich prohlášení a opatření plnily první stránky denního tisku.

Kvůli tvrdým opatřením, která vešla v platnost, začala skutečná doba normalizace. Poslední stránky tisku plnily sportovní zprávy a první stránky se zabývaly vztahy mezi jednotlivými zeměmi socialistického bloku a informovali o

⁹⁶ Prohlášení předsednictva ÚV KSČ k současné politické situaci, *Pravda*, 3. 4. 1969, s. 1, 2; Sovětsští představitelé na hradě, *Pravda*, 3. 4. 1969, s. 2.

schůzích a zasedání strany. Byly zrušeny některé časopisy a noviny a zpřísněna, již tak tvrdá, cenzura.

6. Jak popisují média útok na Aeroflot a protisovětské demonstrace roku 1969 dnes

Za incident, kdy byla zdemolována kancelář letecké společnosti Aeroflot, mohla podle všeho StB. Nechala se inspirovat již událostmi, které se staly v lednu téhož roku. Dne 25. ledna 1969 na pohřbu Jana Palacha se již staly terčem několika demonstrantů výlohy letecké společnosti Aeroflot. StB toho nejspíše využila a včas před oslavami druhého vítězství našich hokejistů nad Sověty nechala před kancelář Aeroflotu přivést na chodník dlažební kostky. Při tehdejších oslavách bylo přítomno na náměstí několik tisíc lidí, kteří se nechali strhnout okolnostmi a začali házet dlažební kostky do výloh společnosti.

Tento akt StB nebyl vůbec náhodný. Kreml v čele s Leonidem Brežněvem využil této události, aby zvýšil tlak na odstoupení prvního tajemníka ÚV KSČ A. Dubčeka. Ten nátlaku podlehl a ještě v dubnu na zasedání komunistické strany požádal o uvolnění z funkce. Na jeho místo měl nastoupit Gustáv Husák.⁹⁷

Někteří hráči, kteří se mistrovství světa zúčastnili, v dokumentu pro Českou televizi uvedli, že v čs. týmu byli hokejisté, kteří nebojovali jen za sport a vítězství nad Sovětským svazem, ale především za národní hrdost.⁹⁸ Jeden z hráčů František Tikal jasně uvedl, že si myslí, že vymlácení a vyrabování Aeroflotu bylo zinscenované a byla to jasná provokace. Nasvědčuje tomu i dobře vedená a zachovalá dokumentace. Několik lidí bylo z útoku obviněno, i když proti nim nebyly žádné důkazy.⁹⁹ Aeroflot se stal symbolem pro začátek faktického období normalizace, protože tyto „hokejové události“ sloužily jako záminka komunistů k tvrdšímu postupu proti reformním akcím.

⁹⁷ Rok 1969 – vítězství hokejistů nad SSSR zneužili politici, *Česká televize*, 28. 3. 2009.

⁹⁸ Osudové okamžiky, Praha – Aeroflot 1969, *Česká televize*, 2002, čas 5:50.

⁹⁹ Tamtéž, čas 5:30–7:30.

Tyto momenty jsou jedny z posledních, kdy Čechoslováci mohli dát najevo svůj nesouhlas s “internacionální pomocí“ vojsk Varšavské smlouvy. Od této doby začal tvrdý proces normalizace, který skončil až po roce 1989.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Vítězství nad sbornou vyburcovalo Čechoslováky k odporu, *Česká televize*, 28. 3. 2014.

7. Závěr

V průběhu roku 1968 se v Československu událo hodně politických změn, které poznamenaly i následující roky ve vedení státu. Poměry na začátku roku 1968 v ČSSR byli poznamenány nástupem Alexandra Dubčeka do pozice prvního tajemníka ÚV KSČ a jeho snahu o demokratičtější vedení státu, které bylo vypracováno v Akčním programu. Tyto snahy o větší demokracii vedli až k intervenci vojsk Varšavské smlouvy.

Tyto politické události také měly dopad na české sportovce, kteří v tu dobu neměli vůbec jistotu, jestli budou moci vycestovat do Mexika na následující Letní olympijské hry. Nakonec dostali povolení, ale jenom z důvodu toho, aby sovětská vláda (ta společně s čs. zástupci rozhodovala o jejich účasti či neúčasti) a celá intervence nevzbudila ještě větší pozornost v zahraničí.

Mexické hry byly poznamenány několika demonstracemi. Ještě před zahájením zde byly zaznamenány studentské nepokoje, poté v průběhu her několik menších protestů, ať už se strany amerických sportovců, kteří demonstrovali za práva černošského obyvatelstva, nebo ze strany čs. gymnastky Čáslavské, která odklonila hlavu od sovětské vlajky, při státních hymnách.

Na začátku roku 1969 se na Václavském náměstí na protest komunistickému režimu upálil student filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach. Studentská hnutí jako politická hnutí byly veřejnosti známy již přes tři roky, ale jejich angažovanost se zvyšovala právě po lednu 1968 a hlavně také na sklonku tohoto roku, kdy navázaly kontakty s jinými politicky angažovanými odboráři a dělníky.¹⁰¹

Poslední tečku za vládou Dubčeka – tedy za snahami o demokratičtější čs. společnost – napsalo mistrovství světa v ledním hokeji 1969, kdy českoslovenští hokejisté porazili dvakrát hokejisty ze Sovětského svazu, což vyvolalo v čs. vlnu euforie a alespoň malou satisfakci za intervenci ze srpna 1968. Tyto oslavy vyvrcholily v protisovětské demonstrace a těmito událostmi se zabývala i vláda Československa. Na její popud byl nucen odejít ze své funkce první tajemník ÚV

¹⁰¹ KOHOUT, Lukáš, *Studenti v politice dnes a zítra*, Svět práce, 1969, s. 3.

KSČ Alexandr Dubček, který do té doby ještě držel naději, alespoň na částečné uskutečnění Akčního plánu. Odstoupením Dubčeka a nastoupením Gustáva Husáka do jeho funkce začal v Československu tvrdý proces normalizace, který trval až do převratu v roce 1989.

Cílem mé práce bylo představit vztah sportu s politikou. Tyto dvě ideje jsou provázané od nepaměti. Sport je a byl politikou ovlivňován a jejich vzájemná propojenost je stále patrná, ovšem někdy se projevuje více a někdy méně. V práci byl tento vztah prezentován na příkladu komunistického režimu v Československu a mezinárodních sportovních událostech, především z informací z dobového tisku. V dobovém tisku se neobjevují skoro žádné informace o uvolňování režimu či Pražském jaru, spíše se tam objevují zidealizované informace o tom, jaké dobré postavení mají komunisté v Československu a o přátelství se Sovětským svazem. I přes uvolňování režimu, tisk stále podléhal korekčním úpravám, tak aby to vyhovovalo komunistickému režimu, což je patrné na první pohled. Proto také jsou informace o politické situaci v roce 1968 v dobovém tisku zidealizované.

8. SEZNAM LITERATURY

Odborná literatura:

BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj, aneb internacionální vražda Pražského jara*, Praha: KRUTINA JIŘÍ – VACEK, 2013.

BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“ Vojáci a Pražské jaro 1968, Studie a dokumenty*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

BENČÍK, Antonín, DOMAŇSKÝ, Josef, *21. srpna 1968*, Praha: Delta, 1990.

BENČÍK, Antonín, DOMAŇSKÝ, Josef, HÁJEK, Jiří, KURAL, Václav, MENCL, Vojtěch, *Osm měsíců pražského jara 1968*, Praha: Práce, 1991.

ČORNEJ, Petr, *Pražské jaro 1968, literatura – film – média: materiály z mezinárodní konference pořádané Literární akademií za spolupráce s Městskou knihovnou Praha 20. – 22. května 2008*, Praha: Literární akademie, 2009.

HOBBERMAN, John M., *Sport and Political Ideology*, Austin: University of Texas Press, 1984.

KALOUS, Jan, *ČSSR - okupanti 4:3 Analýza jedné březnové noci*, Praha: Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, 2009.

KIRCHNER, Jaroslav, *Dynastie Holíků*, Praha: Ing. Miroslav Zukal-ZEMS, 2006.

KOSATÍK, Pavel, *Věra Čáslavská, život na Olympu*, Praha: Mladá fronta, 2012.

KRÜGEL, Arnd, *The Politics of Sport in the 20th Century*. In: KRÜGEL, Arnd, RIORDAN, James (ed.), *Strength Through Joy: The Culture of Consent under Fascism, Nazism and Francoism*, London, New York 1999, s. 67–90.

OLIVOVÁ, Věra, *Lidé a hry*, Praha: Olympia, 1979.

PACNER, Karel, *Osudové okamžiky Československa*, Praha: Themis, 1997.

POPPER, Jan, BŘEZINA, Jaroslav, KOHLMANN Čeněk, *Mexiko 68: 19. olympijské hry – 10. zimní olympijské hry, Grenoble*, Praha: Olympia, 1969.

RIORDAN, James, *The Politics of Sport in the 20th Century*. In: KRÜGEL, Arnd, RIORDAN, James (ed.), *The Impact of Communism on Sport*, London, New York 1999, s. 48–67.

RIORDAN, James, *Sports, Politics and Communism*, Manchester University press, 1991.

VYHLÍDAL, František, KŘÍŽ, František, *Kronika mistrovství světa v ledním hokeji 1920–2005*, Praha: Deus, 2005.

Periodika a další zdroje:

Česká televize 10/2008, 3/2009, 5/2012, 6/2013, 3/2014

Gól 3/1969

Lidovky 10/ 2014

Pravda 1/1968, 10/1968, 4/1969

Rudé právo 1/1968 2/1968, 4/1968, 5/1968, 6/1968, 10/1968, 3/1969, 4/1969

Svět práce 1969

Zítřek 10/1968

9. Resumé

The bachelor thesis deals with the political situation in Czechoslovakia between the years 1968–1969. It also describes its subsequent impact on the international sport and partly it mentions racial instability in the United States of America, shown especially on the example of American sportsmen of African origin.

The thesis explains the political situation in Czechoslovakia between the years 1968–1969 and its reflection in sport. This matter is presented using the reactions of media which definitely did not keep an objective standpoint that time. The main sports events held that time were The Winter Olympic Games, the Summer Olympic Games and the World Ice-Hockey Championship. These events were used as an example how sport and political situation influenced each other and were mutually connected.

Two winning matches of the Czechoslovakian ice-hockey team over the Soviet national team triggered the public unrest. The subsequent celebrations turned into anti-Russian demonstrations where several members of the Public Police Squad were injured, many windows of buildings and cars were broken, the Aeroflot office was damaged etc. All these events resulted in the subsequent change of the government, consolidation of the communist regime and are said to be the beginning of the hard period known as “normalization” which finally lasted more than 20 years.